

**KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK RAQOBATBARDOSHLIGINI
OSHIRISHDA INNOVATSIYALARDAN FOYDALANISHNING XORIJ
TAJRIBASI**

Allamurodova Xonzoda

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti bank ishi va audit yo'nalish 1 22 guruh ikkinchi bosqich talabasi

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning raqobatbardoshligini oshirish zamon talabiga muvofiq bo'lgan innovatsion yechimlarni joriy etish orqali amalga oshirilishi mumkin. Bugungi kunda iqtisodiyotning barcha sohalarida texnologik yangiliklar va innovatsiyalar asosiy raqobat ustunligi sifatida qaralmoqda. Kichik bizneslar va xususiy tadbirkorlar o'z faoliyatida yangiliklardan foydalangan holda, o'z mahsulot va xizmatlarini takomillashtirib, bozor talablariga moslashishlari zarur. Innovatsiyalarni qo'llash nafaqat mahsulot sifatini oshirish, balki ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, mijozlar bilan aloqalarni mustahkamlash va marketing strategiyalarini rivojlantirishga ham imkon yaratadi. Shunday qilib, innovatsiyalar orqali kichik bizneslar raqobatbardoshligini oshirishi va o'z faoliyatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirishi mumkin. Hozirgi kun zamonaviy iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik raqobatbardoshligini va samaradorligini oshirishda innovatsiyalardan foydalanish muhim vositalardan biri hisoblanadi. Bunga sabablardan biri esa globallashuv jarayonidir, mamlakatlarning bir biri bilan bog'liq va o'zaro ta'sirini hisobga oladigan bo'lsak, transmilliy kompaniyalar orqali globallashuv jarayoni yuzaga kela boshlanadi, bu esa o'z navbatida avvalo mamlakat ichidagi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'yektlarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ulushini ko'rib chiqadigan bo'lsak, AQSH ning YAIM qiymatining 44 % ni, Rossiyada esa 21 %, Xitoyda 60 %, Germaniyada 31 % ni kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'yektlari yaratadi. Bu ko'rsatkich 2023-yil yakunlariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida 51,2 % ni tashkil etgan.

Jaxon mamlakatlarida innovatsiyalardan foydalanish kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlariga maxsulot tannarxini pasaytirish, sifatini oshirish va o'z navbatida bozorda raqobatga chidamlilik darajasini oshirish imkonini beradi. Shuningdek globallashuv jaroyoni chegaralarning yo'qolishini va dunyo bozorining yagona bozorga aylanishiga olib

keladi va bu esa kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlariga xalqaro talab va standartlarga mos keluvchi tovar va xizmatlarni dunyo bozoriga taqdim qilishlarini taqozo etadi. Kuchli va o‘zgaruvchan raqobat sharoitida faoliyat yuritayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub’yektlarining omon qolishi, raqobatbardoshligini oshirish va rivojlanishi ularning mahsulot va xizmatlarini, ishlab chiqarish usullarini doimiy ravishda o‘zgartirish va albatta bu yo‘lda innovatsiyalardan foydalanishni talab qilmoqdadir.

2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasining 29-maqsadi qilib, tadbirkorlik faoliyatini tashkil qilish va doimiy daromad manbalarini shakllantirish uchun sharoitlar yaratish, xususiy sektorning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 80 foizga va eksportdagi ulushini 60 foizga yetkazish etib tayinlandi. Xususan, har yili O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlar bilan “Ochiq muloqoti”ni o‘tkazish, hududlarda 200 ta yangi sanoat zonalarini tashkil etish va biznes-inkubatorlar tizimini rivojlantirish, sharoiti og‘ir bo‘lgan tumanlarda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratish. Mamlakatimizda ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirish, har taraflama qo‘llab-quvvatlash maqsadida oxirgi yillarda Prezidentning ellikdan ortiq farmon va qarorlari qabul qilindi. Mamlakatimizda tadbirkorlikni, ayniqsa kichik va o‘rta biznesni rivojlantirish, ularning faoliyatida kelib chiqayotgan muammo va to‘siqlarni bartaraf etish bo‘yicha kompleks choralar ko‘rilmoqda. Natijada o‘tgan bir yilda 55 mingdan ortiq biznes uchun mo‘ljallangan binolar barpo etildi, pul aylanmasini 1 million dollardan oshirgan tadbirkorlar soni 5 mingtaga ko‘payib, 26 mingtani tashkil etdi, eksport qiluvchi korxonalar soni 7,5 mingtaga yetib, jami eksport hajmi 30 foizga ko‘paydi, ilg‘or xorijiy tajriba asosida faktoring amaliyotini rivojlantirish, 2026-yilga borib tadbirkorlik subyektlariga soliq yuklamasini yalpi ichki mahsulotning 27,5 foizidan 25 foizi darajasiga kamaytirish, hududlarda tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, ishsizlik va kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha mavjud tuzilmalar faoliyatini takomillashtirish, tadbirkorlik subyektlari o‘z faoliyatini boshlashi uchun zarur ma’lumotlarni erkin foydalanishga chiqarish, qurilish faoliyatida qurilish nuqsonlari yoki muammolarining oldini olish.¹

Innovatsion mahsulotlarni yaratish va ularni amalda tijoratlashtirish dunyo mamlakatlarning kun tartibidagi asosiy va muhim masalalardan biri bo‘lib kelmoqda. Ko‘pgina mamlakatlar bu masalada ma’lum strategiyalar ishlab chiqmoqdalar. Global

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son.

raqobatga bardoshli bo'lib tura olish uchun, iqtisodiy jihatdan rivojlanish uchun, mamlakatda yashash sifatini oshirish kabi makro maqsadlarni haqiqatga aylantirish uchun innovatsiya kritik bir tushincha bo'lib ko'rinmoqdadir. Mamlakat ichidagi innovatsiya yaratadigan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'yektlari soni qanchalik ko'p bo'lsa, bu mamlakat aholisining yashash sifati darajasi shunchalik yaxshiligini ko'rsatasadi.

Xitoy dunyodagi eng yirik korxonalar uchun jozibador bozor hisoblanadi. So'nggi bir necha yil ichida Xitoy milliy va iqtisodiy masalalar bo'yicha o'z o'rniga ega bo'lib, ko'plab tadbirkorlar va tashkil etilgan kompaniyalarni mamlakat ichida faoliyat yuritadi. Xitoyda bir milliarddan ortiq aholi istiqomat qiladi. U tez rivojlanayotgan iqtisodiyotga ega bo'lib, u dunyoda ikkinchi o'rinda turadi. Shuningdek, u dunyodagi eng yirik tovarlar eksportchisi va importchisi hisoblanadi. Bundan tashqari, kompaniya hamyonbop va ishonchli texnologiya hamda yuqori samarali ishchi kuchini taklif etadi. Bu omillarning barchasi Xitoyni biznes yuritish uchun qudratli davlatga aylantiradi. Shuning uchun Fortune 500 ro'yxatidagi aksariyat kompaniyalar mamlakatda mavjud. Xitoyda qishloq xo'jaligi, ishlab chiqarish, neft va gaz, avtomobilsozlik, farmatsevtika va turizm kabi ko'plab rivojlangan tarmoqlar mavjud. Xitoy hozirda ma'lum kichik biznes imkoniyatlarini ilgari surmoqda. Ma'lumotlarga ko'ra OECD, Xitoydagi kichik va o'rta korxonalar soni 2020 yilda 140 milliondan oshdi. Bu kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YaIMning 60% dan ortig'iga hissa qo'shadi, 50% soliq daromadining, 70% texnologik innovatsiyalar, shuningdek, ish o'rinlarining 79% ga hissa qo'shadi.

1 – jadval.

Xitoyda kichik biznes sub'yektlari va korxonalar soni .

Xitoy xalq Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'yektlari iqtisodiy dinamizmni (shijoat, g'ayratni), innovatsiyalarni kengaytirishni va tadbirkorlikni asrab qolish va oshirishda muhim rol o'ynovchi kalit hisoblanadi. Xitoy xalq Respublikasi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'yektlari 50% ga yaqin soliq kirimlarini, YAIM ning 60% ga, texnologikal innovatsiyalarning 70 % ga, shahar joylardagi ish o'rinlarining 80 % ga hissa qo'shadi. 2022 yilda Xitoyda 52 millionga yaqin kichik va o'rta korxonalar mavjud bo'lib, yangi ro'yxatdan o'tgan korxonalar soni kuniga o'rtacha 23 800 taga yetdi. Mikro va kichik korxonalar (KKT) uchun to'lanmagan biznes kreditlari 2022-yilda 59,7 trillion yuangacha o'sdi, bu 2021-yilga nisbatan 19,4 foizga ko'p. 2022 yilda tijorat banklarining jami aktivlarining sekinlashuvi kuzatildi, chunki butun dunyo bo'ylab iqtisodiy tiklanish Xitoy iqtisodiyoti uchun pasayish bosimini oshirdi. 2022-yilda kichik va o'rta biznes sub'ektlarining 58,38 foizi bank kreditlari uchun murojaat qilgan, bu o'tgan yilga nisbatan 1,71 foiz punktga ko'pdir. So'nggi yillarda Xitoy soliq va to'lovlarni qisqartirish siyosatini takomillashtirdi va amalga oshirdi, 2022 yilda soliq va to'lovlarni kamaytirishning umumiy miqdori 4,2 trillion yuandan oshdi. Kichik biznes va yakka tartibdagi tadbirkorlik sub'ektlari asosiy foyda oluvchilar bo'lib, yangi soliqlar va to'lovlar 1,7 trillion yuandan oshdi, bu umumiy miqdorning qariyb 40 foizini tashkil etdi. 2022 yilda yakka tartibdagi tadbirkorlarning 80% ga yaqini soliq to'lashi shart emas.

Garovga qo'yiladigan talablar kichik va o'rta korxonalar uchun bank kreditlaridan foydalanishda yana bir cheklovdir. 2019-2020 yillar davomida kichik va o'rta biznes sub'yektlariga garov ta'minoti bilan ta'minlangan bank kreditlari nisbati barqaror ravishda 53,2 foizdan 50,9 foizga tushib, 2,3 foiz punktga kamaydi. Talab bo'yicha so'rovlar shuni ko'rsatadiki, bu nisbat kichik biznes sub'yektlari uchun yirik kompaniyalarga nisbatan hali ham yuqori.

Milliy innovatsion tizimlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydigan venchur kapital kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirishning muhim manbasiga aylandi. 2021-yilda, ichki va xalqaro muhitning ta'siriga qaramay, venchur kapital sanoati kuchli tiklandi, 2021 yilda venchur kapital investitsiyalari zaxirasi 2020-yilga nisbatan 16,12 foizga ko'p bo'lib, 728,3 milliard yuanga yetdi. bu yilda.

Sohaning me'yoriy-huquqiy bazasini tartibga solish natijasida so'nggi yillarda Xitoyning moliyaviy lizing shartnomalari balansining o'sishi barqaror ravishda sekinlashdi

va 2020 yildan boshlab ichki moliyaviy lizing shartnomalari balansi pasayib bormoqda. 2022 yilda Xitoyning moliyaviy lizing shartnomalari balansiga ega edi. 58,5 trln yuanni tashkil etdi, bu 2021 yilga nisbatan 3,6 trillion yuanga va 5,8 foizga kamaydi. Xitoyda moliyaviy lizing sohasidagi kompaniyalar soni 9 840 tani tashkil etdi, bu 2021 yildagi 11 917 taga nisbatan 2 077 taga kamaydi.

2022 yilda Xitoy hukumati moliyalashtirishdagi qiyinchiliklarni engillashtirish va kichik va o'rta korxonalar uchun xarajatlarni kamaytirishni davom ettirdi, jumladan: soliq va to'lovlarni kamaytirish, subsidiyalar, moliyalashtirish kafolatlari, moliyalashtirish kanallarini kengaytirish, moliyaviy xizmatlarni yaxshilash va sanoat va moliya o'rtasidagi aloqani kuchaytirish. Xitoy texnologiyaga asoslangan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga e'tibor qaratib, kichik biznes sub'ektlariga to'lovlar bo'yicha qarzdorlikni bartaraf etish bo'yicha maxsus loyihalarni amalga oshirdi.

O'tgan yillarda Xitoy kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash siyosatini kuchaytirdi. Xitoy 2020 yilda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga qaratilgan milliy ota-ona jamg'armasi bo'lgan Milliy kichik va o'rta biznesni rivojlantirish jamg'armasini ishga tushirdi. 2022 yilda ushbu jamg'arma 90 milliard yuanga yaqin mablag' to'pladi va 1100 dan ortiq loyihalarga sarmoya kiritdi. 2022-yilda Milliy moliyalashtirishni kafolatlash jamg'armasi 59,99 foizga sezilarli o'sishni aks ettiruvchi 1,2 trillion yuan miqdoridagi qayta kafolat xizmatlarini taqdim etdi. Natijada, jami 1,39 million kichik va o'rta biznes sub'ektlari ushbu xizmatlardan foydalandilar, bu esa 91,60 foizlik o'sish sur'atini ko'rsatdi. Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish uchun maxsus jamg'armalar jami 5,65 milliard yuandan ortiqni tashkil qiladi. Moliyaviy kafolat to'lovlarini kamaytirish uchun mukofotlar va subsidiyalar taxminan 3 milliard yuanni tashkil qiladi².

. Ta'kidlash kerakki, innovatsiyalar — bu faqat yangi mahsulotlar yaratish yoki texnologiyalarni qo'llash bilan cheklanmaydi, balki yangi ish usullari, raqamli texnologiyalar va samarali menejment tizimlari orqali raqobatga qobiliyatli bo'lishni anglatadi.

² <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/7c08f656-en/index.html?itemId=/content/component/7c08f656-en#:~:text=SMEs%20contribute%20approximately%2050%25%20of,of%2023%20800%20per%20day.>

1. Innovatsiyalarning yangi imkoniyatlar yaratishi

Innovatsiyalar orqali kichik bizneslar yangi mahsulotlar va xizmatlarni yaratish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shuningdek, yangi texnologiyalarni joriy etish ishlab chiqarish jarayonlarini tezlashtiradi va xarajatlarni kamaytiradi. Misol uchun, raqamli platformalar, onlayn savdo va elektron tijorat kichik bizneslarga global bozorlarga kirish imkoniyatini yaratadi.

2. Kichik bizneslarning moslashuvchanligi

Kichik bizneslar o'z faoliyatini tezda yangilab, mijozlar talablariga moslashish imkoniyatiga ega. Ularning innovatsiyalarni tezkor qo'llashi ular uchun raqobatbardosh ustunlikni ta'minlaydi. O'zgaruvchan bozorda tezda adaptatsiya qila olish kichik biznesning muvaffaqiyatini ta'minlashi mumkin.

3. Innovatsion menejment va marketing strategiyalari

Innovatsiyalarni joriy qilishda marketing strategiyalarini yangilash muhim omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar va innovatsion marketing vositalari orqali kichik bizneslar mijozlarga yanada samarali yetib borish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, yangi menejment metodlari va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish kichik bizneslarning samaradorligini oshiradi.

4. Xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirish

Innovatsiyalarni kiritish orqali kichik bizneslar ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarida xarajatlarni kamaytirishi, shu bilan birga sifatni oshirishi mumkin. Masalan, avtomatlashtirilgan tizimlar va yangi texnologiyalar yordamida mahsulot ishlab chiqarish tezligi ortadi, natijada ishlab chiqarish narxi kamayadi.

Maqolada keltirilgan masalalarga asoslanib, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning raqobatbardoshligini oshirishda innovatsiyalarni qo'llashning bir qancha samarali yo'llari mavjud. Innovatsiyalar nafaqat mahsulot yoki xizmatni takomillashtirish, balki ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va marketing strategiyalarini yangilash kabi jihatlarni ham o'z ichiga oladi.

Kichik bizneslar innovatsiyalarni to‘g‘ri yo‘naltirilgan strategiyalar orqali joriy etgan holda, bozorda o‘z o‘rnini mustahkamlashi, mijozlarga yangi va yuqori sifatli xizmatlar taklif etishi mumkin. Bu esa o‘z navbatida raqobatbardoshlikni oshiradi. Shuningdek, innovatsion texnologiyalardan foydalanish, raqamli platformalar va onlayn marketing vositalarini kengaytirish, kichik bizneslarga global bozorga chiqish imkonini yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsiyalar kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo‘lib, ularni muvaffaqiyatga erishish uchun samarali vosita sifatida qo‘llash lozim. Innovatsiyalarni joriy qilish orqali ular o‘z mahsulot va xizmatlarini yanada yaxshilab, raqobat ustunligini qo‘lga kiritishlari mumkin.